บทที่ 1

บทนำ

1.1 ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

ในปัจจุบันการพัฒนาสังคม กำลังเป็นที่สนใจของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าทุกกระทรวง ทบวง กรม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาสังคม ต่างก็พยายามที่จะเข้าไปมีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมอย่างจริงจังและต่อเนื่องตลอดมา

ในการพัฒนาสังคมนั้น ผู้ที่สนใจจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า การพัฒนาทางสังคมจะเป็นไปได้ต่อเมื่อมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่มิได้หมายความว่า ความเจริญดังกล่าวเท่านั้น ที่เป็นปัจจัยเพียงพอต่อการพัฒนาสังคม (ทิตยา สุวรรณชฎ, 2527 : 100) ฉะนั้นการพัฒนาสังคม จึงน่าจะมองถึงความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ด้วย การพัฒนาสังคมจึงเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ผู้ที่ศึกษารูปแบบเฉพาะด้านเพียงอย่างเดียว อาจเสี่ยงต่อความผิดพลาดได้ ดังนั้นการได้ทราบถึงลักษณะเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ในชุมชนที่มีสภาพการณ์ของการเปลี่ยนแปลงหรือระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างองค์ความรู้เพื่อที่จะนำไปวิเคราะห์หารูปแบบการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการพัฒนาของชุมชนกับลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.3 ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป็นการวิจัยพื้นฐาน (basic research) ในลักษณะการศึกษาขั้นต้น (exploratory research) เกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทั้งในกลุ่ม

สมัครใจ (voluntary group) และกลุ่มที่เป็นทางการ (formal group) เพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ (body of knowledge) และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาเฉพาะประชาชนและชุมชนในเขตชนบท (นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล) ของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เท่านั้น

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนทัศน์เชิงการหน้าที่ (functionalist paradigm) เป็นกรอบของการอ้างอิง (frame of reference) (Burrell and Morgan, 1985)

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนกลุ่มตัวอย่างใน 2 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในองค์กรด้วยความสมัครใจ (voluntary group) และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนหรือในกลุ่มที่เป็นทางการ (formal group)

การมีส่วนร่วมทางสังคมในองค์กรด้วยความสมัครใจ มีทั้งหมด 26 ด้านย่อย ซึ่งรวบรวมมาได้จากการสัมภาษณ์ในภาคสนามของทั้ง 9 ชุมชนตัวอย่าง ในการเข้าสู่สถานการณ์เป็นครั้งแรกของผู้วิจัย คือ

1. การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาสังคม
3. การมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ
4. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกับโรงเรียนในชุมชน
5. การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคม
6. การช่วยเหลือทางด้านให้ความรู้ต่าง ๆ แก่ชุมชน
7. การรู้จักและเข้าใจชุมชนของตนเอง

8. ร่วมกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนในการพัฒนา

9. ร่วมกันพิจารณาถึงสภาพการณ์ของสังคม

10. ร่วมรับรู้ถึงสภาพทางสุขอนามัยของชุมชน

11. มีความกระตือรือร้นในการประกอบอาชีพ

12. มีความกระตือรือร้นต่อการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

13. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

14. มีความเข้าใจในหลักพัฒนาสังคม

15. รู้จักวิธีแก้ปัญหาสังคม

16. มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง

17. มีความศรัทธาในงานพัฒนาสังคม

18. มีความรู้ในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบอาชีพ

19. นำความรู้มาพัฒนาอาชีพ

20. มีการใช้ที่ดินที่ถือครอง ทำประโยชน์เต็มรูป

21. เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน

22. สนับสนุนให้สถาบันทางศาสนามีบทบาทต่อการพัฒนา

23. ได้ร่วมลงแขกในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

24. มีโอกาสร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ

25. มีโอกาสพัฒนาความรู้ในเรื่องส่งเสริมอาชีพ

26. มีการรวมกลุ่มกับปรึกษาหารือถึงแนวทางแก้ไขปัญหาสังคม

รวมทั้งหมด 26 ด้านย่อย ในแต่ละด้านใช้คำถามให้ผู้ตอบ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ของการมีส่วนร่วม ซึ่งผันแปรเป็น 5 ระดับ คือ

น้อยที่สุด	ให้น้ำหนัก	1	คะแนน
น้อย	ให้น้ำหนัก	2	คะแนน
ปานกลาง	ให้น้ำหนัก	3	คะแนน
มาก	ให้น้ำหนัก	4	คะแนน
มากที่สุด	ให้น้ำหนัก	5	คะแนน

นำคะแนนมาหาค่าเฉลี่ย (ตัวกลางเลขคณิต) และผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ (obsolute eriteria) เป็นเกณฑ์ในการแปรความหมาย ดังนี้

คะแนน 1.00-2.32 = การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ

คะแนน 2.33-2.66 = การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2.67-5.00 – การมีส่วนร่วมคยู่ในระดับสูง

การมีส่วนร่วมในกลุ่มอย่างเป็นทางการ (formal group) หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่ดำเนินการอยู่ในชุมชนนั้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. ด้านร่วมคิด
2. ด้านร่วมตัดสินใจ
3. ด้านร่วมปฏิบัติการโครงการ และ
4. ด้านร่วมติดตามผลและประเมินผล

ด้านร่วมคิด มีการศึกษาใน 5 ด้านย่อยคือ

1.1 การมีความคิดเห็นด้วยตนเองในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

1.2 การร่วมคิดกับคนใกล้ชิดในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

1.3 การร่วมประชุมปรึกษาหารือในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

1.4 การร่วมวางโครงการในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และ

1.5 การร่วมคิดวิธีการติดตามประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ด้านร่วมตัดสินใจ มีการศึกษาใน 4 ด้านย่อยคือ

2.1 การร่วมตัดสินใจในการวางแผนในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

2.2 การร่วมตัดสินใจ เลือกวิธีการดำเนินงานในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

2.3 การร่วมตัดสินใจ เลือกกิจกรรมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

2.4 การร่วมตัดสินใจในการติดตามผลและประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ด้านร่วมปฏิบัติการโครงการ มีการศึกษาใน 6 ด้านย่อยคือ

3.1 ร่วมออกแรงในลักษณะรับจ้างในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

3.2 ร่วมออกแรงในลักษณะเสียสละในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

3.3 ร่วมออกเงินทุนในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

3.4 ร่วมออกวัสดุในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

3.5 ร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัว ร่วมออกแรงในลักษณะรับจ้าง ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และ

3.6 ร่วมสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัว ร่วมออกแรงในลักษณะการเสียสละในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

ด้านร่วมติดตามผลและประเมินผล มีการศึกษาใน 5 ด้านย่อย คือ

4.1 ร่วมวางแผนติดตามผลและประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

4.2 ร่วมควบคุมการติดตามผลและประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

4.3 ร่วมติดตามผลและประเมิน ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

4.4 ร่วมสรุปผล ติดตามผลและประเมินผลในการพัฒนาชุมชน

4.5 ร่วมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาจากการสรุปผลในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

รวมทั้งหมด 20 ด้านย่อย แต่ละด้านใช้คำถามให้ผู้ตอบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า(rating scale) ของการมีส่วนร่วม ซึ่งผันแปรเป็น 5 ระดับ คือ

น้อยที่สุด	ให้น้ำหนัก	1	คะแนน
น้อย	ให้น้ำหนัก	2	คะแนน
ปานกลาง	ให้น้ำหนัก	3	คะแนน
มาก	ให้น้ำหนัก	4	คะแนน
มากที่สุด	ให้น้ำหนัก	5	คะแนน

นำคะแนนมาหาค่าเฉลี่ย (ตัวกลางเลขคณิต) และผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ (absolute eriteria) เป็นเกณฑ์ในการแปรความหมาย ดังนี้

คะแนน 1.00-2.32 = การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ

คะแนน 2.33-2.66 = การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 2.67-5.00 = การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง

ระดับการพัฒนาของชุมชน หมายถึง ระดับการพัฒนาของหมู่บ้านที่เป็นชุมชนในการศึกษา คัดเลือกโดยใช้เงื่อนไขเชิงอัตวิสัย (subjective eriteria) 5 เงื่อนไข คือ ความกระตือรือร้นของหัวหน้าครัวเรือนในชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ความเปลี่ยนแปลงของขนบธรรมเนียมประเพณีในชุมชน ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา ภาวะของผู้นำในท้องถิ่น บทบาทของผู้นำทางศาสนา (ทั้งพุทธและอิสลาม) ในชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของสถาบันต่าง ๆ ในท้องถิ่น โดยผู้วิจัยได้ร่วมพิจารณากับเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงหลัก (คือ มหาดไทย เกษตรและสหกรณ์ ศึกษาธิการ และสาธารณสุข) ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล แล้วแบ่งระดับการพัฒนาของชุมชนออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ชุมชนเก่าหรือชุมชนดั้งเดิม (traditional community)

2. ชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนผ่าน (transitional community) และ

3. ชุมชนสมัยใหม่ (modern community)

1.7 กรอบแนวความคิดในการวิจัย (research frame)

ดังได้กล่าวไว้ในการสรุปของบทที่ 2 เกี่ยวกับการตรวจสอบวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องว่า งานวิจัยเกือบทั้งหมดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนใช้หน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) เป็นบุคคล (individual properties) และการวิเคราะห์เป็นเชิงพรรณนา (descriptive analysis)ยังไม่ได้มีการพยายามใช้ปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับที่สูงกว่าเป็นหน่วยการวิเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ในลักษณะของ collective properties หรือแม้กระทั่งที่เป็นคุณสมบัติระดับบุคคลในเชิงปริบท (contextual properties) (ดูรายละเอียดแนวคิดนี้ได้ใน Lazarsfeld and Menzel, 1966 : 422-440; 1972 : 225-237 และ Boyd and Iversen, 1979) งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นความพยายามขั้นต้น (exploratory study)(ดูรายละเอียดแนวคิดนี้ได้ใน Selltix et al., 1976 : 91-101)ที่ใช้หน่วยการวิเคราะห์เป็น collective properties ในลักษณะคุณสมบัติเชิงโครงสร้าง (structural properties) (Lazarsfeld and Menzel, 1966 : 426-428) โดยยังคงใช้กระบวนทัศน์แบบ functionalist paradigm (Burrell and Morgan, 1985) หรือ Social fact paradigm (Ritzer, 1981) ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ที่เป็นกระแสหลัก เป็นกรอบของการอ้างอิง (frame of reference) ซึ่งมีตัวแปรอิสระ คือ ระดับการพัฒนาของชุมชน และตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

